

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОЇ ТА КИТАЙСЬКОЇ АБРЕВІАЦІЇ: УНІВЕРСАЛЬНЕ І СПЕЦИФІЧНЕ

COMPARATIVE ANALYSIS OF UKRAINIAN AND CHINESE ABBREVIATION: UNIVERSAL AND SPECIFIC FEATURES

Степанов Є.М.,

orcid.org/0000-0002-5441-9822

доктор філологічних наук, професор,
професор

Інституту іноземних мов Хунаньського педагогічного університету (КНР)

Ван Чжунжен,

orcid.org/0009-0000-9538-0007

аспірант

Інституту іноземних мов Чжецзянського університету (КНР)

Мета описаного у статті дослідження полягає у визначенні схожих і відмінних рис у процесах аббревіації і способах творення аббревіатур в українській і китайській мовах. Об'єктом вивчення є мовні одиниці, які визнано аббревіатурами в українській і китайській мовах і функціонування цих одиниць, предмет дослідження – розбіжності у підходах до визначення аббревіації і способів творення та функціонування аббревіатур в українській і китайській мовах. Матеріалом аналізу слугують майже 1300 аббревіатур, вибраних, переважно, з «Короткого словника аббревіатур і скорочень української мови» (2023) за ред. О. Григор'єва [2] і зі «Словника аббревіатур сучасної китайської мови / 现代汉语缩略语词典» (2002), автором якого є Юань Хуей / 袁晖 [25]. Деякі аббревіатури було вибрано з Інтернету та усного мовлення носіїв української та китайської мов. Основними методами дослідження є загальні методи аналізу й синтезу, зіставний, графічний, фонетичний, семантичний, словотворчий, синтаксичний, синтагматичний, когнітивний аналіз, описовий метод. Зроблено висновки: 1) сучасний етап функціонування вербальних мов свідчить про універсальний характер аббревіації як мовного процесу й аббревіатур як засобу комунікації; 2) українські мовознавці вважають, що головним чинником процесу аббревіації є закон економії мовленнєвих зусиль, китайське ж мовознавство на перший план висуває концепцію природності односкладних слів, а аббревіації – як «протесту» проти штучності дво- і багатоскладних слів; 3) способи творення аббревіатур залежать від типологічних ознак мови, правил порядку слідування слів у сполученнях, графічних традицій, вимовних особливостей, способів словотворення, іншомовного впливу; 4) типологія аббревіатур і способи їх творення в українській мові свідчать про структурно-семантичне усвідомлення феномену аббревіації українцями, а в китайській мові – про семантико-синтагматичну природу сприйняття і трактування аббревіації в китайському мовному просторі.

Ключові слова: аббревіація, аббревіатура, сполучення слів, буква, ієрогліф, словотворення, українська мова, китайська мова.

The purpose of the study described in the article is to determine the similarities and differences in the processes of abbreviation in the Ukrainian and Chinese languages. The object of study is the language units recognised as abbreviations in the Ukrainian and Chinese languages, and the trends in the functioning of these units; while the subject of the study is the differences in approaches to the definition of abbreviation and the ways of creation and functioning of abbreviations in the Ukrainian and Chinese languages. The material for the analysis consists of nearly 1300 abbreviations, mainly selected from the "Short Dictionary of Abbreviations and Shortenings of the Ukrainian language / Kоротkyi slovnyk abreviatur i skorochen ukrainskoi movy" (2023) edited by O. Grigoriev [2] and "Dictionary of Abbreviations of Modern Chinese / 现代汉语缩略语词典" (2002) authored by Yuan Hui (2002) [25]. Some abbreviations were selected from the Internet and oral speech of native speakers of the Ukrainian and Chinese languages. The main research methods are general methods of analysis and synthesis, comparative, word-forming, syntactic, graphical, semantic, syntagmatic, cognitive analysis, and descriptive method. The following conclusions have been drawn: 1) the current stage of the functioning of verbal languages indicates the universal nature of abbreviation as a language process and abbreviations as a means of communication; 2) Ukrainian linguists believe that the main factor in abbreviation is the law of economy of speech efforts, while Chinese linguistics brings to the fore the concept of the naturalness of one-syllable words, and abbreviations – as a "protest" against the artificiality of bi- and polysyllabic words; 3) the ways of creating abbreviations in different languages depend on their typological features, the rules of the words order in combinations, graphic traditions, pronunciation features, methods of word formation, and foreign language influence; 4) the typology of abbreviations and the ways of their formation in the Ukrainian language indicate a structural and semantic awareness of the phenomenon of abbreviation among Ukrainians, while in the Chinese language it reflects the semantic and syntagmatic nature of the perception and interpretation of abbreviation in the Chinese language space.

Key words: abbreviation, word combination, letter, character (hieroglyph), word-formation, the Ukrainian language, the Chinese language.

Постановка проблеми. Наївна картина світу українця, який вперше співвідносить обсяги письмового китайського і рідного текстів (китайський текст забирає на папері вдвічі-втричі менший обсяг, ніж його український відповідник), наводить на думку про шифрову природу простих (一, 人, 工, 口, 了, 山 і ін.) і абрєвіаційну природу складених китайських ієрогліфів (桥, 航, 原, 男, 嗽, 站 і ін.). Вважаємо, що така думка виникає на ґрунті принципових розбіжностей графічного ключа: у свідомості українців на когнітивному рівні зафіксовано навички звуко-буквеного сприйняття мовлення і передачі думки, у свідомості ж китайця головну роль відведено звуко-ідеографічному сприйняттю та передачі думки. За таких обставин постає питання про розбіжності у функціонуванні універсального закону економії мовленнєвих зусиль у неспоріднених і типологічно різних мовах, а також у мовах з різними графічними ключами. Невизначеність у цьому питанні гальмує розробку найсучаснішої методики створення національно орієнтованих підручників із китайської мови для українців і української мови для китайців, що ускладнює якісне засвоєння українцями китайської мови, а китайцями – української. Отже, розв'язання проблеми, що зумовлює різні підходи до мовної абрєвіації, способів утворення абрєвіатур і кваліфікації тих або інших одиниць як абрєвіатур в українській і китайській мовах, є одним із нових і актуальних кроків у цьому напрямку.

Зіставне вивчення процесів абрєвіації є важливим і перспективним не лише у фундаментальних, а й у прикладних дослідженнях лінгвістики. Сьогодні відбуваються нові процеси, які регулюють виникнення та функціонування скорочень у вербальній комунікації, особливо в молодіжному та професійних сленгах, в Інтернеті. Потреба у вивченні абрєвіації в зіставному аспекті є очевидною, бо сучасний рівень інформатизації вимагає від мовця не лише фіксації нових мовних утворень і розгляду їх функціонування у мовленні, а й знань про когнітивні та структурні механізми, які діють у процесі моделювання абрєвіатур різних типів у мовах, різних за типологією та іншими параметрами, про особливості утворення та функціонування абрєвіатур у різних лінгвокультурних спільнотах.

Зв'язок із попередніми й суміжними дослідженнями. Оскільки у статті зіставлено схожі та відмінні риси скорочених мовних одиниць двох неспоріднених і типологічно різних мов, то увагу було звернено, передусім, на потрактування абрєвіації та абрєвіатур представниками лінгві-

стичних шкіл, які працюють із цими мовами як основними: українською та китайською.

У мовознавстві є різні твердження щодо термінів виникнення абрєвіатур. У дослідженнях про давньогрецькі, латинські, романські та германські мови є багато свідчень про наявність суспенцій, контрактур і титулових скорочень [напр.: 14; 15, р. 25; 18, р. 34; 19]. Дослідники зазначають, що у давньогрецьких підручниках математики та в «Іліаді» Гомера є багато скорочувальних позначок, що абрєвіація була поширеним явищем у прадавньому Римі, де Марк Тулій Тиرون винайшов стенографічне письмо, а пізніше у середньовічній латині [13]. Уже в перших слов'янських текстах відзначають титулову абрєвіацію. Скорочували часто вживані лексичні одиниці, більшість яких становили сакральні слова. Загальноприйнятим терміном на позначення мистецтва писати скорочено є слово брахиграфія [напр.: 1; 3; 5; 6; 8; 10, с. 14–16]. Слушними вважаємо спостереження щодо скорочень у давньокитайській мові [23]. Указані дослідження спростовують твердження про те, що абрєвіація є відносно новим для мов явищем [17].

Вивчення сучасного етапу розвитку абрєвіації в різних мовах свідчить про її активізацію в мовах Західної Європи, здебільшого, у XVIII – на початку XIX ст., а у мовах Східної Європи, зокрема в українській, та в китайській мові – наприкінці XIX – на початку XX ст. Відзначають, що цей процес корелює із процесами активного розвитку науки, техніки та соціальних відносин [напр.: 2; 4; 7; 11; 12; 16; 20; 21; 22; 24; 25]. Спостерігаємо перетин проблем утворення та функціонування абрєвіатур із певними аспектами лексикології, фразеології, словотвору, морфології, синтаксису. В китайському мовознавстві є така думка: оскільки складні слова почали утворювати в китайській мові лише в добу середньовіччя, феномен абрєвіації свідчить про підсвідоме тяжіння до однокладної / однокореневої природи слова [23].

Формулювання завдань. Мета пропонованого дослідження полягає у визначенні аналогічних і відмінних рис у способах творення українських і китайських абрєвіатур. Об'єктом вивчення є мовні одиниці, які визнано абрєвіатурами в українській і китайській мовах і тенденції функціонування цих одиниць, предметом дослідження – розбіжності у підходах до визначення абрєвіації і способів творення та функціонування абрєвіатур в українській і китайській мовах, різнорідних типологічно і графічно. Матеріал дослідження було взято з «Короткого словника

аббревіатур і скорочень української мови» за ред. О. Григор'єва [2] і «Словника аббревіатур сучасної китайської мови / 现代汉语缩略语词典» Юаня Хуея / 袁晖 [25], а також із текстів Інтернету. Усього розглянуто та проаналізовано майже 1300 одиниць обох мов. Методами дослідження обрано загальні методи аналізу й синтезу, методи зіставного, фонетичного, графічного, семантичного, когнітивного, словотворчого, синтаксичного, синтагматичного аналізу, описового методу.

Виклад основного матеріалу. Опертям структурного поділу українських аббревіатур у дослідженні стала типологія, представлена в Короткому словнику аббревіатур і скорочень української мови [2].

1. **Ініціальні** аббревіатури всіх структурних різновидів, залежно від позиції, вимовляють за першими літерами слів або коренів (якщо якість із слів є складним) твірного сполучення або читають як псевдопросте слово – акронім. За якістю та місцем буквених складників в українській мові виокремлюємо, по-перше (1), складноскорочені слова, які мають у своєму складі лише букви на позначення приголосних звуків; по-друге (2), – приголосних і одного голосного на початку, а іноді і в кінці; по-третє (3), – окремими літерами зрідка вимовляють ініціальні аббревіатури, що складаються лише з голосних. Найпродуктивнішим, за нашими спостереженнями, є четвертий (4) ініціальний різновид – акроніми. У них наголошують один (або єдиний) голосний, що входить до складу акроніму разом із приголосними. Пор.:

(1) БК [бе/ка] – *будинок культури*; ДВЗ [де/ве/зе] – *двигун внутрішнього згоряння*; ВДШ [ве/де/ша] – *верхні дихальні шляхи*; ГЗК [ге/зе/ка] – *гірничо-збагачувальний комбінат*; ДВП [де/ве/зе] – *деревноволокниста плита* і под.;

(2) ВПСУ [ве/пе/ес/у] – *Військово-повітряні сили України*; ПВА [пе/ве/а] – *полівінілацетат*; АПК [а/пе/ка] – *агропромисловий комплекс*; ЦСО [це/ес(се)/о] – *центр сервісного обслуговування* і под.;

(3) ІА [і/а] – *інформаційна агенція*; ЕЕ [е/е] – *Економічна енциклопедія*; ОАЕ [о/а/е] – *Об'єднані Арабські Емірати*; УАЕ [у/а/е] – *Українська антарктична експедиція* і под.;

(4) АСУВ [а/с'у/в] – *автоматизована система управління військами*; АБіА [а/бі/а] – *Академія будівництва і архітектури*; ВАКС [ва/кс] – *Вищий антикорупційний суд*; НАНУ [на/ну] – *Національна академія наук України*; МОЗ [мо/з] – *Міністерство охорони здоров'я*, МОН [мо/н] – *Міністерство освіти і науки* і под.

Абсолютну більшість українських ініціальних аббревіатур, що потрапили до словників, утворено зі словосполучень – непередикативних синтаксичних одиниць, головною функцією яких є номінативна. Утім, у мовленні, в інтернет-комунікації можуть спонтанно виникати ініціальні аббревіатури на базі речень, здебільшого односкладних, які є передикативними одиницями із комунікативною функцією як провідною. Напр.: НЛПБП [ен/ел/пе/бе/пе] – *Не лізь поперед батька в пекло!*; ЗВК [зе/ве/ка] – *Зайди випити кави*; ХТБ [ха/те/бе] – *хочу тебе бачити* // НХТБ [ен/ха/те/бе] – *не хочу тебе бачити* і под. Такі скорочення є конотативно і стилістично забарвленими. Здебільшого, вони оказіональні або корпоративні. Відповідно до ситуації, такі аббревіатури мають різні конотативні значення: прихованість від сторонніх осіб, насмішка, необов'язковість, осуд, жарт і ін. Журналісти, науковці, користувачі Інтернету інколи вживають передикативні аббревіатури-макаронізи, запозичені, здебільшого, з англійської мови. Напр.: 1) FAQ – *frequently asked questions* («поширені запитання»). В чатах і в розділах інформації для відвідувачів україномовних сайтів доволі часто найпоширеніші питання й відповіді на них розміщують після англійської аббревіатури FAQs, яка виконує символічну функцію. 2) IDK – *I don't know* («Я не знаю»). 3) FWIW – *For what it's worth?* («Чого це варте?») і под. Такі одиниці не є поширеними серед українців. Узагалі, *передикативні аббревіатури* (термін наш. – Є. С.) у слов'янських мовах є небажаними.

Якщо у твірному сполученні є сполучник *і*, його зрідка включають до складу ініціальної аббревіатури для милозвучності, утворюючи акронім. Графічно це прийнято відображати малою буквою. Напр.: СіЧ – *«Слава і Честь»* (назва військової газети); ПіС – *«Право і Справедливість»* (політична партія в Польщі). У «Короткому словнику ...» [2, с. 122] зафіксовано аббревіатуру, яка зберігає прийменник: РПЦвУ [ер/пе/це/ву] – *Російська православна церква в Україні*. Використання прийменників для утворення українських аббревіатур, на відміну, наприклад, від англійських, французьких, італійських [9], вважаємо винятком.

2. **Складові** аббревіатури в українській мові утворюють від перших складів слів, наявних у сполученнях, від яких ці аббревіатури походять. Дуже рідко у творенні складових аббревіатур беруть участь, крім перших, інші склади слів твірною сполучення, а також частини складів. Напр.: спецкор – *спеціальний кореспондент*; соцзабез – *соціальне забезпечення*; стармех – *старший*

механік; журфак – журналістський факультет; юннат – юний натураліст; комбат – командир батальйону; старпом – старший помічник (капітану судна); ЛуГоСад – Лучук, Гончар, Садловський (назва літературного гурту); військкомат – військовий комісаріат та інші.

3. Третій тип аббревіатур у базовій класифікації (слова з початковим компонентом *зав-, ком-* тощо), і четвертий тип (слова, утворені з початкового складу прикметника й повного іменника) вважаємо за доречне об'єднати в один структурний тип, називаючи такі утворення **напіваббревіатурами**. Твірним для третього типу є субстантивно-субстантивне словосполучення, а для четвертого – ад'єктивно-субстантивне. Аббревіатури, похідні від обох типів сполучень, мають однаковий спосіб утворення і подібні структури. Напр.: *комвзводу – командир взводу; соцпакет – соціальний пакет; тероборона – територіальна оборона; інформполітика – інформаційна політика; Генконсул – Генеральний консул; завкафедри – завідувач кафедри* та інші.

4. Складноскорочені слова **змішаного типу** частково утворюються як ініціальні, частково — як складові. Напр.: *РАТАУ* [ра/та/у] – *Радіотелеграфне агентство України* (для милозвучності акроніма взято перший склад першого слова, перша літера його другого кореня та перші літери другого й третього слів твірної сполуки); для милозвучності акроніма *УжНУ – Ужгородський національний університет* – від першого слова взято дві перших літери; *ЗАЛК, ЗалК – Запорізький алюмінієвий комбінат* (від другого слова – дві перших літери для милозвучності й розрізнення з іншими підприємствами Запоріжжя та часто вживаною аббревіатурою *ЗАК – загальний аналіз крові*) і под.

Змішані аббревіатури можуть складатися із цифр і літер. В українській мовленнєвій традиції такі утворення є результатом словесної гри на базі паронімії або омонімії числівника із частиною певного слова. Напр.: *7'я; 7ка; Звога; Зкотаж; 5и; р1а // сім'я; сімка; тривога; трикотаж; п'яти; родина* і под. Люди, чиї прізвища містять сполучення літер, тотожне певному числівнику або подібне за звучанням, в ситуації жарту пишуть свої прізвища із включенням цифр. Напр.: *Вол1 (Володин), 5ницька (П'ятницька), ПеЗченко (Петриченко), 40опуд (Сорокопуд), МоЗненко (Мотриченко)* і под.

Особливості аббревіації в **китайській мові** зумовлено, по-перше, синтагматичною будовою китайських речень, коли відносини між словами виражено певним порядком слів, об'єднаних

граматично та семантично, на відміну від українського речення, де мовець орієнтується на сполучення слів, що є будівельним матеріалом синтаксичної одиниці; по-друге, ідеограмним, а не фонетично-буквеним усвідомленням мовлення. У процесі аббревіації ці чинники спричинюють не скорочення кожного слова на підставі його звучання, а скорочення понять і ідеограм, які входять до складу певного словосполучення або речення, вилученням найменш значущих, на думку мовців, компонентів: тих, що несуть додаткові значення. За таких умов, має загострюватися контекстне та ситуативне бачення скороченої одиниці, бо когнітивний механізм утворення аббревіатури вимагає збереження змістового компонента повної одиниці і вибору елемента (елементів), який (-і) несе (-уть) у собі ключову інформацію. Це значно відрізняється від механізму творення аббревіатур в українській мові, де в абсолютній більшості скорочень є компоненти всіх повнозначних слів, а не враховуватися у процесі утворення аббревіатури можуть службові слова. До того ж, у китайському комунікативному просторі зберігаються значні граматичні та лексичні розбіжності між усним і письмовим мовленням, що впливає на частоту вживання аббревіатур різних типів. Функціонування аббревіатур найчастіше виявляємо, як і в українській мові, в розмовному стилі, корпоративному та професійному мовленні. В офіційних і публіцистичних текстах аббревіатури значно рідші. Їх уживають, здебільшого, коли твірні сполучення кілька разів повторюються в тексті. Однак, за нормою письмового мовлення, після першого вживання таку аббревіатуру слід розшифрувати.

Якщо не враховувати типологічних і графічних особливостей китайської мови, то китайське ієрогліфічне складноскорочене утворення можна сприйняти як усичене / редуковане / неповне сполучення слів (словосполучення або речення). Сьогодні в китайському комунікативному просторі, крім ієрогліфічного письма, активно функціонує пін'їнь на базі латиниці, знання якого дає змогу користуватися клавіатурою комп'ютера і мобільного телефону. В онлайн-комунікації на базі пін'їню виникають ініціальні та деякі інші аббревіатури за принципами, аналогічними українській мові.

У дослідженнях китайських лінгвістів виокремлюють такі структурні типи аббревіатур: *ієрогліфічні складноскорочені утворення (1), ієрогліфічні усичені аббревіатури (2), аббревіатури узагальненого змісту (3), аббревіатури з літерами некитайських алфавітів (4), аббревіатури з цифрами (5).*

1. **Ієрогліфічні складноскорочені утворення** 简称 (jiǎnchēng – ценьчен). Вони фактично є неповними сполученнями, з яких вилучено елементи (корені / склади / ієрогліфи), що не несуть ключової інформації або передають інформацію, зрозумілу із контексту. За співвіднесенням повної і редукованої структури виокремлюють 4 різновиди ценьчен. Якщо за повну структуру брати ABCD, то перший різновид аббревіатур ценьчен унаслідок структури AC, другий – BD, третій – AD, четвертий – BC. Наприклад:

1) ABCD → AC: (湖南) 师范大学 – (Húnán) Shīfàn Dàxué (Хунанський педагогічний університет) в офіційній назві сусідньої станції метро, скорочують до (湖南) 师大 (地铁站) – (Húnán) Shī Dà (Dìtiězhàn), а в усній розмові залишають лише 师大 – Shī Dà. Із цим університетом географічно межує 湖南大学 – Húnán Dàxué (Хунанський університет). У розмові його називають 湖大 – Hú Dà. Аналогічної структури скорочень дотримуються в утворенні назв багатьох державних і навчальних установ. Напр.: (中国) 矿业大学 – (Zhōngguó) Kuàngyè Dàxué (Китайський гірничий університет) – скорочують до (中国) 矿大 – (Zhōngguó) Kuàng Dà; (中国) 海洋大学 – (Zhōngguó) Hǎiyáng Dàxué (Китайський океанічний університет) – скорочують до (中国) 海大 – (Zhōngguó) Hǎi Dà; (中国) 农业大学 – (Zhōngguó) Nóngyè Dàxué – (Китайський сільськогосподарський університет) – скорочують до (中国) 农大 – (Zhōngguó) Nóng Dà; (中国人民大学) 附属中学 – (Zhōngguó Rénmín Dàxué) Fùshǔ Zhōngxué – (Школа при Китайському народному університеті) – скорочують до (中国人民大学) 附中 – (Zhōngguó Rénmín Dàxué) Fù Zhōng. Здебільшого, такі ценьчен двоскладні, мають два ієрогліфи. Вважаємо, що ці аббревіатури аналогічні складовим українським аббревіатурам. Рідко зустрічаємо утворення, у яких із трьох ієрогліфів слова залишають перший і останній. Напр.: 人民武装部 – Rénmín Wǔzhuāngbù (Міністерство народних військових сил) – скорочено до 人武部 – Rén Wǔbù. Ця аббревіатура має 3 ієрогліфи.

2) ABCD → BD: Певну частку ергонімів, що називають підприємства громадського харчування, утворено за моделлю, що містить назву якогось регіону як маркер смаку їжі. В офіційних документах і на вивісках уживають повні назви типу: «北京风味» – Běijīng fēngwèi (Їжа з пекінським смаком). Утім, у художній літературі й розмовному мовленні найчастіше вживають аббревіатури типу: 京味 – jīng wèi (буквально: «пекінський смак».

3) ABCD → AD: На побутових приладах виробник рекламує можливість зекономити кошти на електриці, воді, газі, вугіллі тощо завдяки новітнім технологіям аббревіатурами типу 节水 – jié shuǐ замість твірної сполуки або речення 节约用水 – jiéyúe yòngshuǐ (економити воду / економія води / Економте воду!). Повні сполуки вживають у соціальній рекламі, в офіційних документах тощо. За цією ж моделлю створюють соціально значимі сталі вирази про заборону алкоголю на певній території або в певній соціальній групі. Повний варіант 禁止饮酒 – jìnzhǐ yǐnjiǔ (Алкоголь заборонено / заборона алкоголю) вживають в офіційних виступах, документах, об'явах. У розмовному та художньому мовленні зустрічаємо аббревіатуру 禁酒 – jìn jiǔ.

4) ABCD → BC: Якщо аббревіатура, з якої дізнаємося про пекінську кухню та низку інших в ресторані, утворена за моделлю BD, то про Сичуанську і деякі інші кухні Китаю дізнаємося з аббревіатур, утворених за моделлю BC: 四川菜肴 – Sìchuān cài yáo → 川菜 (chuān cài). Саме цю аббревіатуру використовують у художніх текстах і розмовному мовленні. Цю ж модель зустрічаємо, коли йдеться про назви загальноосвітніх шкіл. Наприклад: (长沙市) 第一中学 – (Chángshā shì) dì yī zhōngxué – (Перша середня школа Чанши) скорочують до (长沙市) 一中 – (Chángshā Shì) Yī Zhōng.

2. **Ієрогліфічні усічені аббревіатури** за механізмом утворення подібні до аббревіатур першого типу, їх можна розглядати як п'ятий і шостий різновиди. Відрізняє їх від ценьчен те, що у скороченні із повного сполучення вилучають кілька перших або останніх складів (ієрогліфів), залишаючи інші. Ці одиниці можна вважати аналогами українських словесних розмовно-просторічних аббревіатур типу *маг* ← *магнітофон*, *універ* ← *університет*, *станція* ← *електростанція*, *сховище* ← *бомбосховище* тощо. Наприклад:

ABCD → AB: 复旦大学 – Fùdàn Dàxué (Університет Фудань) у художньому, розмовному, сленговому мовленні скорочують до 复旦 – Fùdàn. 非全日制 (研究生) – fēiquánrìzhì (yánjiùshēng) (заочна форма навчання в магістратурі) – у неформальних ситуаціях скорочують до 非全 (研究生) fēiquán (yánjiùshēng). Звичайно, що в офіційних текстах уживають повне термінологічне сполучення 非全日制 (研究生).

ABCD → CD: Певні контексти (особиста анкета, автобіографія, резюме, неформальна комунікація) дозволяють людині вказати своє членство в певній партійній або громадській організації лише вживаючи унікальний компонент

її назви: замість 共青团员 – gòngqīng tuányuán (член комсомолу) – 团员 – tuányuán (комсомол). Усічення може мати більше двох складів / ієрогліфів. Так, властиве для офіційних документів, урочистої публіцистики сполучення 中国人民解放军 – Zhōngguó Rénmín Jiěfàngjūn (Народно-визвольна армія Китаю) – в інших ситуаціях, здебільшого, скорочують: 解放军 – Jiěfàngjūn (Визвольна армія) – або 人民解放军 – Rénmín Jiěfàngjūn (Народно-визвольна армія).

3. **Абревіатури узагальненого типу** висловлюють загальну ознаку первинного поєднання слів. Ця група виокремлена в китайській мові, проте в українській мові відповідники узагальнених китайських абревіатур кваліфікують як родові назви, гіпероніми: семантичні узагальнення певних груп видових назв, об'єднаних у лексико-семантичні групи (ЛСГ). За допомогою гіперо-гіпонімічних відносин відбувається, здебільшого, регулювання відносин суми та її складників. Наприклад: 弟妹 – *dīmèi* (молодші брат і сестра); в цьому утворенні представлено перші склади слів 弟弟 – *dìdì* (молодший брат) і 妹妹 – *mèimèi* (молодша сестра). Узагальнення відбувається за ознакою приналежності до родичів молодшого віку. Утворення 上下 – *shàngxià* (вгору і вниз), 前后 – *qián hòu* (передній та задній // спереду та позаду) теж розглядають як абревіатури, узагальнені, відповідно, за ознаками напрямів руху і сторін розташування стосовно особи або предмету: 上楼 – *shàng lóu* (вгору поверхами) + 下楼 – *xià lóu* (вниз поверхами); 前门 – *qián mén* (передні двері) + 后门 – *hòu mén* (задні двері). На нашу думку, ця група утворень кваліфікована в китайському мовознавстві як абревіатури на підставі характерного для специфіки китайського семантико-синтагматичного усвідомлення процесу абревіації, а не структурно-семантичного, властивого українській мовній свідомості.

4. **Абревіатури з літерами** (字母词 – *zìmǔcí* – цзимуци = букв. буквене слово) виникають у китайській мові, по-перше, під впливом іноземних мов, передусім англійської, та у зв'язку із поширенням пін'їню на базі латиниці. Ми виокремлюємо серед таких абревіатур *змішані абревіатури із ієрогліфами та літерами* і *абревіатури, які містять лише літери пін'їню*.

1) **Змішані абревіатури із ієрогліфами та літерами** виникають у сферах, що торкаються міжнародних новітніх технологій і взаємовідносин Китаю з іншими країнами, а також у рекламних текстах про продукцію зарубіжного виробництва. Літера латинського алфавіту тут відіграє роль універсального символу як певна брен-

дова «фішка». Наприклад, у рекламних текстах словосполучення 美化照片 – *měi huà zhào piàn* (покращена якість фотографій) – скорочують до *P* 照片, де *P* – скорочення назви програмного забезпечення для обробки зображень *Photoshop*, а 照片 – *zhào piàn* – фотографія. 奔驰G级系列车 – *bēn chí G jí xì liè chē* (модельний ряд Mercedes-Benz G-ступінь) скорочують до *大G* – *dà G*, замінюючи деякі слова на *大* (великий), що позначає високе визнання цієї марки автомобіля.

2) **Абревіатури, які містять лише літери**, можуть бути запозиченими з англійської мови або утвореними за принципом ініціальних складно-корочень першими літерами китайського пін'їню. До *запозичених* абревіатур відносять назви виробничих і торговельних брендів, міжнародних установ, номенклатурні найменування. Більшість із них у процесі фонетичного освоєння набуває ієрогліфічних варіантів напису [21]. Так, розвинена в Китаї мережа американських фаст-фуд ресторанів *KFC* ← *Kentucky Fried Chicken* (смажені курчата з Кентуккі) зумовила функціонування двох варіантів написання і вимови цього бренду: англійський *KFC* – *key-ef-ci*, – і китайський, пристосований до законів китайського мовлення: 肯德基 – *kěndéjī*. Абревіатура *IELTS* – *International English Language Testing System* (Міжнародна система тестування знань з англійської мови) також має ієрогліфічний відповідник 雅思 – *yǎ sī*.

Активна участь Китаю в міжнародних відносинах потребує участі у глобальних інформаційних системах, системах стандартизації тощо. Мова має відображати певним чином стандартні кліше цих систем. Отже, в китайському комунікативному просторі функціують ініціальні абревіатури, базою яких є латинізований пін'їнь [22]. Так, у транспортних інформаційних системах: *BJ* ← *Běijīng* (北京; Пекін); *RW* ← *ruǎnwò* (软卧; м'яке спальне місце); *GB* ← *guójiā biāozhǔn* (国家标准; національний стандарт); *HSK* ← *hànyǔ shuǐpíng kǎoshì* (汉语水平考试; тестування на знання китайської мови) тощо. Подібно до таких абревіатур в неофіційній онлайн-комунікації виникають ініціальні абревіатури, утворені першими літерами фраз, записаних пін'їнем. Напр.: *XSWL* ← *xiào sǐ wǒ le* – 笑死我了 (сміятися до смерті); *YYDS* ← *yǒng yuǎn de shén* – 永远的神 (сильна або фахова у чомусь людина) [21] і под. Дослідники відзначають, що закріплення цих новоутворень, які не є традиційними для китайської мови, як і будь-який когнітивний процес, проходить через асоціації, конвенціоналізацію та схематизацію. Вони вважають, що зараз у китайській мовній системі для таких скорочень властиві

неструктурність, невизначеність і залежність від контексту [24], із чим ми не можемо погодитися, бо такий спосіб утворення має в сучасній китайській мові як системно-мовне, так і соціомовне підґрунтя, досліджені й описані нами вище.

5. **Абревіатури з цифрами** у китайському мовознавстві мають назву 数字密码 – shùzì mímǎ (шуцзімима – букв. нумеральний шифр). Вони можуть включати цифру й ієрогліф(-и) або цифру і літеру(-и) латинського алфавіту. Так, у китайському мовознавстві скорочені утворення типу **3k** (三k) ← 3千 (三千) – sān qiān (три тисячі), **8k** (八k) ← 8千 (八千) – bā qiān (вісім тисяч) і подібні вважають абревіатурами з цифрами (літера **k** позначає скорочене англійське *kilo*, яке асоціюють із числом 1000). В українській традиції числа без буквених умовних позначень та з ними розглядають як математичні терміни, ідеографічні символи, аналогічні на письмі китайським ієрогліфам. Китайська мовна ментальність також сприймає їх як ідеограми, проте можливість замінити їх традиційними ієрогліфами сприймає такі ідеограми як абревіатури.

У гральному дискурсі Китаю побутує змішана складноскорочена абревіатура 3A游戏 / 三A游戏 – sān A yóu xì, яка поєднує американський сталий вираз *A lot of money, A lot of resources, A lot of time* (багато грошей, багато ресурсів, багато часу) і китайську рекламну фразу 高成本、高质量和高体量的游戏 – gāo chéng běn, gāo zhì liàng hé gāo tǐ liàng de yóu xì (ігри з високим бюджетом, високою якістю і великого масштабу). Тут мовна гра з артиклем *A* і місцем літери, якою він виражений, в алфавітах.

Висновки. Зіставний аналіз процесів утворення і функціонування українських і китайських абревіатур свідчить про принципову подібність способів утворення і функційну тотожність таких одиниць при їх типологічних розбіжностях. По-перше, твірною одиницею і в українській, і в китайській мовах виступають, здебільшого, сполучення слів або складні слова, до складу яких включено кілька слів або коренів, а похідними одиницями є абревіатури. По-друге, в обох мовах дослідники виокремлюють, здебільшого, однакові комунікативні функції: функція економії мовленнєвих зусиль, часу і матеріалів для

письма; функція міжмовної універсалізації актуальних понять (фінансових, виробничих, спортивних, торговельних, транспортних та інших міжнародних брендів, організацій, установ, особистостей) і всесвітньо визнаних систем; функція шифрування мовних одиниць (спеціальні терміни, соціально і ситуативно обмежені в узусі скорочення); експресивна функція. Звернення до теоретичних досліджень процесу абревіації в китайській мові наводить на думку про наявність прихованої когнітивної функції ухилення мовної системи від багатослів'я у вираженні назви єдиного цілісного поняття. Ця функція є виразником системно-мовних діалектичних процесів, що відбуваються в розвитку загальних мовних універсалій.

Крім основних, зроблено поточні висновки щодо особливостей процесу і способів абревіації в українській і китайській мовах, виявлена й охарактеризована специфіка утворення скорочень у китайській мові. Пріоритети і можливості використання способів абревіації в мові залежать від типологічних особливостей мов, специфіки їхніх фонетичних, акцентних, словотвірних, лексичних, морфологічних, синтаксичних, графічних, стилістичних систем, лінгвокультурних традицій. У типологічно різних китайській і українській мовах збігаються загальні принципи утворення абревіатур, однак принципи типології абревіатур мають суттєві розбіжності. Китайська мовна ментальність сформувана на базі ідеографічного зображення думок, яке компенсує поширену в китайській мові лексичну омонімію. На відміну від неї, українська мовна ментальність прагне уникати омонімії в усіх її проявах. Мовно-ментальні розбіжності зумовлюють відмінності у сприйнятті й трактуванні природи абревіації. Типологія і способи утворення різновидів абревіатур свідчать про структурно-семантичне трактування феномену абревіації в українській мові і семантико-синтагматичне – в китайській мові.

Перспективою подальшого дослідження представленої у статті проблеми є вивчення глибоких механізмів абревіації як мовної універсалії та визначення її місця у загальнонауковій дихотомії *повне / неповне*.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Брайчевський М. Походження слов'янської писемності. 4-е вид. Київ : ВД «КМ Академія», 2009. 152 с.
2. Григор'єв О., Прихода Я., Зінкевич-Томанек Б. Короткий словник абревіатур і скорочень української мови. 2-ге вид. Київ : ННІЖ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2023. 162 с.
3. Кісь Я. П. Палеографія : навч. посібник. Львів : Льв. держ. ун-т, 1975. 78 с.
4. Мартинчук О. ASAP! Скорочення в англійській мові, які варто знати кожному. *Grade.ua*: Блог. URL: <https://grade.ua/uk/blog/sokrashcheniye-v-angliyskom-yazyke/> (дата звернення: 18.06.2025).

5. Панашенко В. В. До питання методики і термінології палеографічних досліджень українського скоропису XVII–XVIII ст. *Історичні дослідження та їх використання*. Київ : Ін-т історії АН УРСР; Архівне управління при РМ УРСР, 1972. Вип. 7. С. 88–92.
6. Панашенко В. В. Палеографія українського скоропису другої половини XVII ст. На матеріалах Лівобережної України. Київ : Наук. думка, 1974. 111 с.
7. Петренко О. В. Особливості аббревіацій та скорочень у німецькомовній термінології робототехніки. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70). № 1. Ч. 2. С. 166–169. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-2/33/>
8. Сокирко О. Г. Українська кирилична палеографія XI–XVIII ст. : навч. посібник. Київ : Видавець Олег Філюк – «КНТ», 2016. 144 с., іл.
9. Степанов Є. М., Ван Чжунчжен. Універсальне і специфічне в утворенні та функціонуванні складноскорочених слів у індоевропейських і китайській мовах. *Мова*. 2024. № 41. С. 37–46. DOI: 10.18524/2307-4558.2024.41.311208.
10. Царалунга І. Б. Старослов'янська мова : навч. посібник. Львів : Новий Світ-2000, 2020. 188 с.
11. Шепель Ю. О. Аббревіатури як засіб експресії в сучасній українській та російській мовах. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2012. № 1. С. 499–503. URL: <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/2012-fil-1.pdf>
12. Шеремет Д. В. Порівняльно-типологічний аналіз аббревіатур в англійській та українській медичній термінології. *Науковий вісник Волинського національн. ун-ту ім. Лесі Українки. Філологічні науки*. 2011. № 5. С. 203–205.
13. Boge H. Die Tironischen Noten — die römische Tachygraphie. *Das Altertum*. 1966. Vol. 12. Nr. 1. S. 39–50.
14. Buchner A. Abkürzungen auf dem Gebiet internationaler Normung (AkueNorm). München : Oldenbourg, 1971. 344 S.
15. Cappelli A. *Lexicon Abbreviaturarum*. Leipzig : J. J. Weber, 1901. 548 p.
16. Kobler-Trill D. Das Kurzwort im Deutschen. Eine Untersuchung zu Definition, Typologie und Entwicklung. Reihe Germanistische Linguistik, Bd. 149. Tübingen : Niemeyer, 1994. 238 S.
17. Marchand H. The Categories and Types of Present-day English Word-formation. A synchronic-diachronic approach. *Alabama Linguistic and Philological series*. Alabama : University of Alabama Press, 1966. Vol. 13. 379 p.
18. Paoli C. Die Abkürzungen in der lateinischen Schrift des Mittelalters : (ein methodisch-praktischer Versuch). Edition Notes. Hildesheim : H. A. Gerstenberg Publishers, 1971. 39 p. Reprint of the 1892 ed. published by Wagner, Innsbruck. ISBN 10: 0306700753.
19. Pyles T. The Origins and Development of the English Language. New York : Harcourt Brace Jovanovich, 1964. 388 p.
20. Spillner P. World guide to abbreviations. New-York : Bowker Company, 1970. 260 p.
21. 卢毅琨。从“YYDS”看汉语字母词的规范问题。文化学刊，2024。问题03。页221–226。
22. 孙海军。出版物中人名地名的汉语拼音拼写及大写，缩写规则解析。传播与版权，2018。问题06。页75–77。DOI: 10.16852/j.cnki.45-1390/g2.2018.06.029。
23. 尚振乾。汉字缩写与古汉语的“单音节性”又复音化（下）。汉字文化，2023。问题 09。页。22 – 29。DOI: 10.14014/j.cnki.cn11-2597/g2.2023.09.004。
24. 杨旭，王悦。汉语拼音缩写的认知固化与规约化研究。新疆大学学报(哲学社会科学版)。乌鲁木齐，2023。第 51 卷。问题 06。页。142 – 147。DOI : 10.13568/j.cnki.issn1000-2820.2023.06.018。
25. 袁晖。现代汉语缩略语词典。北京：语文出版社，2002。556页。